

ความเข้าใจในบางด้านเกี่ยวกับการอ่าน หนังสือโบราณ : ศีลาจารึก

ศีลาจารึก เป็นหนังสือที่บันทึกขึ้นโดยคนในสังคมสมัยโบราณ ด้วยลักษณะที่
คงทนถาวร ทำให้ศีลาจารึกโบราณที่พบตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในดินแดนที่เป็นประเทศไทย
ปัจจุบัน เป็น “หนังสือโบราณ” อย่างแท้จริง เพราะมีลักษณะเป็น “บันทึกร่วมสมัย”
ซึ่งเป็นการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสอ่าน

สำหรับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของไทย ปรากฏว่าศีลาจารึก
ได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุด^๑ โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์
สุโขทัย นักประวัติศาสตร์ไทยหลายท่านได้ให้ความเชื่อถือในความแม่นยำของศีลาจารึก
เพียงหลักฐานเดียวเท่านั้น หากไม่มีศีลาจารึกยืนยันแล้ว จะไม่รับเหตุผลที่อ้างอิงหรือ
วิเคราะห์จากหลักฐานประเภทอื่นเลย เว้นแต่จะไม่ขัดกับจารึก แม้ว่าหลักฐานเหล่านั้นจะ
ได้รับการประเมินค่าในเรื่องน้ำหนักของความน่าเชื่อถือแล้วก็ตาม

ดังนั้นประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาในประวัติศาสตร์ไทย จึงยังไม่อาจสรุปได้
เพราะศีลาจารึกอันเป็นหลักฐานร่วมสมัย กว่าจะตกทอดมาถึงปัจจุบัน ก็ได้ชำรุดไปตาม
กาลเวลาเสียมากแล้ว

* อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

^๑ ม.จ. สุกัทรดิศ ดิสกุล, “หลักการค้นคว้าวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์,” วารสารโบราณ
คดีฉบับปฐมฤกษ์ ๑ (พฤษภาคม ๒๕๐๕) : ๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงได้ศึกษาถึงเนื้อหาสาระ ประโยชน์และข้อจำกัดในการใช้ศิลปจารึกที่อ่านเป็นภาษาไทยและจัดพิมพ์แล้ว เสนอเป็นวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖^๓ โดยได้เสนอแนะว่าการใช้เอกสารต่างๆที่เป็น “หนังสือโบราณ” เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ผู้ที่ศึกษาค้นคว้าจะต้องนำเอกสารเหล่านั้นมาประเมินค่าก่อนที่จะนำข้อมูลไปใช้ ทั้งนี้ต้องประเมินค่าโดยเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะเป็นเป็นหลักฐานประเภทจารึก หรือเอกสารประเภทตำนาน จดหมายเหตุ หรือพงศาวดาร มิใช่จะให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือต่อหลักฐานประเภทจารึกให้สูงไว้ก่อนเสมอ ดังที่เคยปฏิบัติกัน จากการอ่านเอกสารโบราณต่างๆ ชนิด ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า ในการค้นคว้าวิจัย ไม่ควรจะผูกมัดอยู่กับหลักฐานประเภทใดประเภทเดียว แต่อยู่ที่ความสามารถในการใช้หลักฐานต่างประเภทกันอย่างเต็มคุณค่าของเอกสารแต่ละประเภทนั้นๆ โดยต้อง

ตรวจสอบถึงระดับความน่าเชื่อถือเสียก่อน

ปัจจุบันผู้เขียนยังคงติดตามผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ๆ ตลอดจนข้อโต้แย้งทางวิชาการเกี่ยวกับการใช้หลักฐานโบราณเพื่อการศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ จึงกล่าวได้ว่า แม้ในปัจจุบันยังปรากฏว่านักประวัติศาสตร์ไทยคงให้ความเชื่อมั่นต่อความเป็น “จารึก” สูงมากอยู่เช่นเดิม จึงเป็นเหตุให้เกิดการโต้แย้งเกี่ยวกับ “ประวัติ” ของศิลปจารึกหลักที่ ๑ ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงขึ้นมาอีกในช่วงเวลาขบปีที่ผ่านมา จนเมื่อเร็วๆ นี้ก็ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง^๔

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ด้วยเหตุที่นักประวัติศาสตร์ไทยซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับการอ่าน ศิลปจารึกมาเป็นเวลานาน ก็ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงบางประการในศิลปจารึกกรุงสุโขทัย บางหลักอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า นักศึกษานักเอกสารสนเทศ และนักวิชาการรุ่นใหม่

^๓ มนวิภา ไชยพันธุ์, “การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

^๔ การอภิปรายเรื่อง “ศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง” ณ ห้องประชุมใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สำนักงานใหญ่ ถนนสีลม กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๒ และวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๒ ได้มีการอภิปรายเรื่อง “จารึกหลักที่ ๑ สู่เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์สุโขทัย” ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพมหานคร.

ย่อมจะต้องประสบกับปัญหาในการอ่านศิลาจารึก อันเป็นงานเขียนของคนโบราณเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา ซึ่งย่อมมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากทัศนคติของคนในปัจจุบันอย่างแน่นอน ประกอบกับผู้เขียนได้พบข้อสังเกตใหม่อีก ๒ ประการ เกี่ยวกับการอ่านเพื่อการใช้ประโยชน์จากศิลาจารึกเป็นแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นข้อสังเกตเพิ่มเติมจากที่ผู้เขียนเคยเสนอไว้แล้ว ในบทความนี้ จะกล่าวถึงข้อสังเกตที่พบใหม่ที่ได้จากการอ่านศิลาจารึกสุโขทัยฉบับพิมพ์ โดยจะยกตัวอย่างศิลาจารึกหลักที่เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันมาประกอบ

ข้อสังเกตที่พบใหม่ทั้ง ๒ ประการนี้จะเป็นกุญแจไขความสับสนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์สุโขทัยบางประการจากศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ของเดิมที่ยังสงสัยกันอยู่ให้ชัดเจนขึ้นได้เป็นอย่างดี

ข้อจำกัดในการใช้เอกสารประเภทจารึก

ก่อนที่จะเสนอข้อสังเกตทั้ง ๒ ประการนี้ ผู้เขียนจะยกข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้จารึกที่ผู้เขียนเคยเสนอไว้แล้ว^๕ มาทบทวน

อย่างสั้น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในบทความเรื่องนี้ในตอนต่อ ๆ ไป ดังนี้

๑. ศิลาจารึกเป็นเอกสารที่มีความคงทนมีอายุยืนนาน แต่มักจะไม่กล่าวเรื่องราวในรายละเอียด

๒. จารึกต่าง ๆ โดยมากจะเป็นบันทึกเนื่องจากเหตุการณ์ หรือบันทึกในระยะเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์ จึงมีความแม่นยำในเรื่องวัน-เดือน-ปีมากกว่าการบันทึกในใบลานหรือสมุดข่อย ซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันได้เพราะการคัดลอกต่อ ๆ กันมาหลายสมัย แต่จารึกก็มีข้อจำกัดอยู่ในเรื่องความลำเอียงตามธรรมชาติของมนุษย์

๓. เมื่อเป็นการจารึกบนศิลาหรือโลหะ จึงไม่อาจดัดแปลงข้อความได้เหมือนกับการคัดลอกในสมุดข่อยหรือใบลาน แต่กลับเป็นหลักฐานที่ขำรงง่ายจากการกระทบกระแทกจากธรรมชาติ หรือจากการทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ แต่ถ้ามีการต่อเติมจารึกในสมัยหลัง ๆ เช่นเดียวกับการต่อเติมขยายความในเวลาคัดลอกในสมุดข่อยหรือใบลาน ผู้ที่คุ้นเคยกับเอกสารประเภทนี้เท่านั้นที่จะสามารถจำแนกความนั้น ๆ ออกมาให้เห็นได้

^๕ มนวิภา ไชยพันธุ์ "การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย," หน้า 25-27.

๔. จารึกต่าง ๆ โดยมากมีลักษณะของ “เอกสารของทางราชการ” จึงมีลักษณะของข้อมูลที่ให้ภาพเพียงด้านเดียว

เมื่อข้อจำกัดต่าง ๆ ประกอบกัน จะทำให้ผู้ที่มาศึกษาจารึกในปัจจุบันไม่อาจเข้าใจเรื่องราวในศิลาจารึกได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องราวตอนที่สูญหายเพราะแตกหัก ลบเลือน หรือกระเทาะไป เมื่อผนวกกับวิวัฒนาการของอักษร และภาษาด้วยแล้ว ทำให้เกิดความสับสนในเรื่องสำคัญ ๆ ได้อีกหลายเรื่องทีเดียว

ข้อสังเกตที่พบใหม่จากการอ่านศิลาจารึก

นักวิชาการผู้ศึกษากันกว่าประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสารประเภทจารึกมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ท่านหนึ่งกล่าวว่า “...จารึกโบราณอ่านเข้าใจได้ยาก ทีเดียวความลำบาก...”^๖ ในปัจจุบัน ผู้เขียนได้พบว่ายังมีสิ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากสำหรับผู้นำข้อมูลจากเอกสารประเภทจารึกมาศึกษากันกว่าอีก ๒ ประการ ได้แก่วิธีการในการนำ

เสนอข้อมูลที่ปรากฏในศิลาจารึก และเวลาที่จารึก ทั้ง ๒ ประการนี้มีความเกี่ยวข้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก

วิธีการในการนำเสนอข้อมูลที่ปรากฏในศิลาจารึก

วิธีการในการนำเสนอข้อมูลที่ปรากฏในศิลาจารึก หมายถึงแบบแผนในการเขียนเรื่องราวในสมัยโบราณที่แตกต่างไปจากสมัยปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปรากฏการณ์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างหนึ่งที่ดำเนินมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปีแล้ว ก็คือการถกเถียงเรื่องศิลาจารึกหลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในบทความนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ศิลาจารึกหลักนี้ จารึกขึ้นโดยพ่อขุนรามคำแหง หรือพ่อขุนรามคำแหงโปรดให้จารึกขึ้น เพราะใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ คือ “กู” เป็นเรื่องพ่อขุนรามคำแหงเล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่ประสูติจนได้เสวยราชสมบัติ^๗

^๖ ประเสริฐ ณ นคร, เรื่องประวัติศาสตร์สุโขทัยจากจารึก, ปาฐกถา ชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๑.

^๗ สำนักนายกรัฐมนตรี, คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๑๖.

แม้ว่านักวิชาการบางท่านจะแย้งว่า การใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ เล่าเรื่องของตนเอง จะมีอยู่เพียง ๑๗ บรรทัดแรกของศิลาจารึก ถิ่นที่ ๑ เท่านั้น เพราะข้อความต่อจากนั้น คือตั้งแต่ตอนกลางของบรรทัดที่ ๑๘ เป็นต้นไป ซึ่งจารึกว่า “เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในนามีปลา ในนามีข้าว...”^๘ คงจะจารึกขึ้นภายหลังจากที่พ่อขุนรามคำแหง สิ้นพระชนม์ไปแล้ว สรุปได้ว่าเป็นเพราะ การเปลี่ยนแปลงแผนและการเปลี่ยนสรรพนาม ในการจารึก^๙ แต่การยืนยันที่จะให้ข้อความ ๑๗ บรรทัดแรก เป็นเอกสารที่ผลิตขึ้นในรัช สมัยของพ่อขุนรามคำแหงก็ยังมีอยู่อย่างจริง จัง ด้วยเหตุผลที่ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ เพียง ประการเดียว ไม่ว่าจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า ใน ๑๗ บรรทัดแรกกับข้อความในบรรทัด ต่อ ๆ ไปของถิ่นที่ ๑ นั้น จะจารึกด้วยรูป อักษรที่เหมือนกัน ตลอดจนอาจพิสูจน์ได้ว่า เป็นลายมือเดียวกันก็ตาม

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๘.

^๙ พ.ณ. ประมวลumarค, “ใครปลอมศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหง หรือพระยาสิทธิ หรือพระจอมเกล้า,” ศิลปวัฒนธรรม ๑๐,๓ (มกราคม ๒๕๓๒) : ๖๕-๗๐.

^{๑๐} สำนักนายกรัฐมนตรี, คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ “หลักที่ ๕๓ ศิลาจารึก วัดอโศการาม,” ประชุมศิลาจารึกถากที่ ๔ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓), หน้า ๔๑-๔๖.

ผู้เขียนได้พบว่า การที่ศิลาจารึกหลัก ที่ ๑ ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ ในข้อความ ๑๗ บรรทัดแรก น่าจะเป็นแบบแผนใน การเขียนเรื่องราวในสมัยโบราณอย่างหนึ่ง โดยข้อความบางตอนที่ต้องการเน้นความ จะใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ เข้ามาแทรก แทนที่ จะใช้สรรพนามบุรุษที่ ๓ ตามแบบแผนของ การเสนอข้อมูลในจารึกโดยปกติ ลักษณะ ดังกล่าวนี้นี้มีปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๕๓ ศิลาจารึกวัดอโศการาม ซึ่งใช้สรรพนาม บุรุษที่ ๑ ในข้อความตอนที่ต้องการเน้นอย่าง ชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศิลาจารึกวัดอโศการาม^{๑๐} เป็นศิลา จารึกบนหินชนวนสีเขียว จารึกข้อความไว้ ๒ ถิ่น ถิ่นที่ ๑ (ถื่นหน้า) จารึกด้วยอักษร และภาษาไทย ถิ่นที่ ๒ (ถื่นหลัง) จารึก ด้วยอักษรขอมเป็นภาษบาลี

ถิ่นที่จารึกเป็นภาษาไทย เล่าเรื่อง รวเกี่ยวกับสมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ ผู้เป็นพระชายาของสมเด็จพระมหาธรรมราชา

ธิดาฯ ทรงทำบุญสร้างวัดโสการาม ตลอด
จนอุทิศส่วนกุศลต่าง ๆ รวมทั้งคำอธิษฐาน
ของพระนางในตอนท้าย ข้อความทั้งหมด
ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๓ ในการเล่าเรื่อง

จ้านที่จารึกเป็นภาษาบาลี มีเนื้อ
ความในสาระสำคัญเช่นเดียวกับจ้าน ที่จารึก
เป็นภาษาไทย แต่ที่ต่างกันออกไปคือ การ
ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ ในการเน้นข้อความ
กล่าวคือ

เริ่มต้นด้วยบทไหว้พระรัตนตรัยโดย
ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ แทนตัวผู้แต่งข้อความ
ในศิลาจารึก ซึ่งแจ้งในตอนท้ายว่าชื่อศรี
ธรรมไตรโลก

ข้อความต่อมาตั้งแต่บรรทัดที่ ๓ จน
ถึงข้อความในบรรทัดที่ ๔๐ เป็นการเสนอ
เรื่องเกี่ยวกับการทำบุญกุศลของสมเด็จพระ
ราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ สาระสำคัญเหมือน
กับจ้านภาษาไทย บุคคลในเรื่องราวทั้งหมด
ใช้สรรพนามบุรุษที่ ๓ (เพราะเล่าเรื่องโดย
ศรีธรรมไตรโลก)

ตั้งแต่ปลายบรรทัดที่ ๔๐ ไปจนหมด
บรรทัดที่ ๕๓ ซึ่งเป็นคำอธิษฐานของสมเด็จพระ
ราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์นั้น ได้เขียนเน้น
โดยสรรพนามบุรุษที่ ๑ โดยตลอด

ในที่นี้จะขอยกข้อความในส่วนที่เชื่อม
ต่อกันระหว่างการเล่าถึงสมเด็จพระราชเทวี
ศรีจุฬาลักษณ์ โดยเขียนด้วยสรรพนามบุรุษ
ที่ ๓ กับข้อความอธิษฐานของพระนางที่ใช้
สรรพนามบุรุษที่ ๑ แทนตนเอง ดังนี้

...พระนางทรงยินดีในการรักษาศีล ๕ มี
ปัญญาเป็นยอดคนารี...ครั้นกิจทั้งหลายมีการก่อ
สร้างสถาปนาเป็นต้น ในอารามนี้ เสร็จเรียบร้อยแล้ว
จึงทรงฉลองวัดโสการาม ครั้นสถาปนา (ตั้ง) พระ
อารามเสร็จแล้ว จึงทรงปฏิบัติบำรุงพระเถระองค์
หนึ่ง ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณ มีศีล เป็นต้น ผู้เป็น
ศิษย์พระพุทธรศาครเถระ ชื่อสรภังคะ พร้อมทั้ง
บริวาร (ของท่าน) ด้วยปัจจัย (ทั้งสี่)

ด้วยบุญกรรมนี้ ขอให้บิดามารดาทั้งสอง
ของข้าพเจ้า พระสวามีของข้าพเจ้า...จงมีความสุข
ปราศจากทุกข์... ขอให้ปุชนียวัตถุทั้งหลายในพระ
อารามนี้จงเจริญ เพราะมีบิดาในกรรมอันเป็นบุญ
เทอญฯ^{๑๑}

หลังจากข้อความอธิษฐานโดยใช้
สรรพนามบุรุษที่ ๑ แทนตัวสมเด็จพระราช
เทวีศรีจุฬาลักษณ์แล้ว ในบรรทัดต่อไปคือ
บรรทัดที่ ๕๔ อันเป็นบรรทัดสุดท้ายได้
จบลงด้วยข้อความว่า “ข้อความนี้ กวีราช
บัณฑิตชื่อ ศรีธรรมไตรโลก รจนาไว้”^{๑๒}

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

จากบรรทัดสุดท้ายนี้เอง ทำให้ทราบ
ว่าข้อความทั้งหมดที่จารึกเป็นคำประพันธ์
ของกวีราชบัณฑิตชื่อ ศิริธรรมไตรโลก มิใช่
ว่าข้อความ ๑๓ บรรทัดตอนท้ายเป็นการแต่ง
ต่อเติมในภายหลังของสมเด็จพระราชเทพศิรี
จุฬาลักษณ์ เหมือนกับที่นักวิชาการพยายาม
ที่จะอธิบายว่า ข้อความ ๑๗ บรรทัดแรก
ของศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นการจารึกไว้โดย
พ่อขุนรามคำแหง ส่วนข้อความในบรรทัด
ต่อ ๆ มา ก็มีผู้มาแต่งต่อเติมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
ในภายหลัง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ใช้สรรพนาม
บุรุษที่ ๑ ในการจารึกข้อความใน ๑๗ บรร
ทัดแรกเพียงเหตุผลเดียว

แม้ว่าเอกสารประเภทจารึกจะเป็นเอก
สารที่ผลิตขึ้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์ที่กล่าวถึง
ในจารึกนั้น ๆ หรือโดยผู้ที่มีประสบการณ์ใน
เหตุการณ์ที่มีการจารึกไว้ เช่น ศิลาจารึกที่
เป็นหลักฐานการทำบุญโดยการกัลปนาที่ดิน
ทรัพย์สิน หรือข้าคนให้แก่วัดของบุคคลใด
บุคคลหนึ่ง แต่ศิลาจารึกบางหลัก โดยเฉพาะ
ศิลาจารึกที่ให้ความพิสดารเกี่ยวกับเหตุการณ์
ของบ้านเมือง อาจมีการเล่าเหตุการณ์ย้อน

หลังไปเป็นระยะเวลานาน ๆ ได้ เช่น ศิลา
จารึกวัดเชียงมั่น^๓ ซึ่งเล่าเรื่องย้อนหลังไป
ถึงเมื่อเริ่มตั้งเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๘๓๙
แต่เรื่องราวที่เล่าต่อ ๆ มาจนถึงเหตุการณ์ที่มี
ตัวเลขศักราชกำกับล่าสุดเป็น พ.ศ. ๒๑๒๔
(ซึ่งเป็นเวลาที่ห่างกันถึง ๒๘๕ ปี) จึงทำให้
ทราบได้โดยง่ายว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับการ
สร้างเมืองเชียงใหม่ที่ปรากฏอยู่ในตอนต้น
ของศิลาจารึกหลักนี้ได้จารึกขึ้นในสมัยหลัง
แต่ในบางครั้งการนำศักราชที่ปรากฏในศิลา
จารึกมาเป็นหลักฐานอ้างอิงเกี่ยวกับปีที่ผลิต
ศิลาจารึก ก็อาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อ
การประเมินค่าถึงอายุของหลักฐาน ได้เพราะ
ศักราชที่ปรากฏล่าสุดนั้นมิได้หมายความว่า
เป็นปีที่ผลิตศิลาจารึกหลักนั้น ๆ หากหมาย
ความว่าศิลาจารึกหลักนั้นได้ผลิตขึ้นไม่เก่าไป
กว่าปีที่ที่มีตัวเลขศักราชใหม่ที่สุดที่ปรากฏอยู่
และอาจจะผลิตขึ้นหลังจากนั้นไปอีกกี่ปีก็ได้
ในการอ่านเรื่องราวจากศิลาจารึกประเภทนี้
จำเป็นจะต้องเอาเหตุการณ์แวดล้อมอื่น ๆ
ของเรื่องราวในศิลาจารึกหลักนั้นมาพิจารณา
ประกอบด้วยเสมอ

^๓ สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี “หลักที่ ๑๖ ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ จ.ศ. ๙๔๓ (พ.ศ. ๒๑๒๔) ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘), หน้า ๒๑๐-๒๑๘.

ดังนั้นหากจะมีผู้สงสัยว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งเป็นศิลาจารึกที่มีการระบุเหตุการณ์โดยมีตัวเลขศักราชกำกับหลายศักราช อันเป็นระยะเวลาในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง แต่ศิลาจารึกหลักนี้อาจจะผลิตขึ้นภายหลังรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงอย่างที่มีนักวิชาการบางท่านสงสัยอยู่ก็ได้เช่นกัน

เวลาที่จารึก

ข้อสังเกตเกี่ยวกับเวลาที่จารึก ผู้เขียนสรุปได้จากการอ่านจารึกหลักต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ศิลาจารึกวัดอโศการาม ศิลาจารึกหลักนี้เป็นหลักเดียวกับศิลาจารึกที่ผู้เขียนยกมาอธิบายถึงข้อสังเกตในประเด็นแรก ข้อความในศิลาจารึกกล่าวถึงสมเด็จพระราชเทพศรีจุพาลักษณ ทำบุญสร้างวัดอโศการามเสร็จ สมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๒ ตอนท้ายจึงอธิบายอุทิศส่วนกุศลไปให้พระสวามี คือ พระมหาธรรมราชาธิราช และบุคคลอื่นๆ อีก

ตัวเลขศักราชหลังสุดที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักนี้คือ พ.ศ. ๑๙๔๒ จากเนื้อหาใน

ศิลาจารึกและตัวเลขศักราชดังกล่าว ทำให้ นักวิชาการเชื่อว่า ศิลาจารึกหลักนี้เป็น เอกสารที่ผลิตขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๒ หรือ ประมาณเวลาใกล้เคียงกัน ดังที่ผู้จัดพิมพ์หนังสือฉบับนี้แจ้งไว้ในเชิงอรรถว่า เป็น ศิลาจารึก “ภาคกลางรุ่น พ.ศ. ๑๙๔๒”^{๑๔}

จากเนื้อหาในศิลาจารึกที่กล่าวถึงการ อุทิศส่วนกุศลตอนท้าย มีเหตุผลที่จะ วิเคราะห์ได้ว่า พระมหาธรรมราชาธิราชผู้ เป็นพระสวามีของพระนางได้สิ้นพระชนม์ไป แล้วก่อน พ.ศ. ๑๙๔๒ อย่างแน่นอน

แต่เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๒ กรม ศิลปากรได้รับศิลาจารึกของสุโขทัยอีกหลัก หนึ่งจากเอกชน ขณะนี้ผู้เชี่ยวชาญการอ่าน จารึกของกรมศิลปากรได้อ่านด้านภาษาไทย เสร็จแล้วและกำลังจัดพิมพ์เผยแพร่ใน นิติสารศิลปากรฉบับที่ ๒ ปีที่ ๓๓ เดือน มีนาคม-เมษายน ๒๕๓๒ ศิลาจารึกดังกล่าว เป็นศิลาจารึกของวัดบูรพาราม^{๑๕}

เนื้อหาในศิลาจารึกหลักนี้ ส่วนใหญ่ มีเนื้อความเช่นเดียวกับศิลาจารึกวัดอโศการาม เพราะเป็นวัดที่สร้างโดยพระราชเทพศรีจุฬา

^{๑๔} สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. “หลักที่ ๙๓ ศิลาจารึก วัดอโศการาม,” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ หน้า ๔๒.

^{๑๕} เทม มีเต็ม, “ศิลาจารึกวัดบูรพาราม,” นิติสารศิลปากร (กำลังจัดพิมพ์).

ลักษณะเช่นกัน แต่มีรายละเอียดว่า พระมหา
ธรรมราชาธิราชผู้สวามีของพระนางสิ้นพระ
ชนม์เมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๑

เมื่อเป็นเช่นนั้น การวิเคราะห์แต่เดิม
เกี่ยวกับเวลาสิ้นพระชนม์ของพระมหาธรรม
ราชาธิราช ซึ่งเกี่ยวพันไปถึงการวิเคราะห์
เนื้อหาทางประวัติศาสตร์สุโขทัยในประเด็นที่
เกี่ยวข้อง จึงผิดพลาดไปหมด

ในศิลาจารึกหลักใหม่ที่ถูกกล่าวถึงนี้ ได้
กล่าวถึงปีสร้างวัดบูรพารามของสมเด็จพระ
ราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.
๑๙๕๕ แต่ในศิลาจารึกวัดอโศการามที่เดิม
เชื่อกันว่าเป็นเอกสารที่ผลิตขึ้นเมื่อประมาณ
พ.ศ. ๑๙๔๒ นั้น กล่าวถึงรายชื่อวัดหลาย ๆ
วัดที่สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ได้
สร้างไว้ นอกเหนือจากวัดอโศการาม ซึ่งมีชื่อ
วัดบูรพารามอยู่ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ปีที่
ผลิตศิลาจารึกวัดอโศการามจึงไม่เก่าไปกว่า
พ.ศ. ๑๙๕๕ อย่างแน่นอน

จึงกล่าวได้ว่า ปีที่ผลิตเอกสาร กรณี
ของศิลาจารึกวัดอโศการามนี้ ย่อมเป็นเอก
สารที่ผลิตขึ้นภายหลังเหตุการณ์ตามที่ปรากฏ

ในศิลาจารึกมากกว่า ๑๓ ปี แต่จะมากไปอีก
กี่ปีนั้นเราไม่อาจทราบได้แน่นอน นอกจาก
จะประมาณว่าเวลาที่ผลิตศิลาจารึกหลักนี้
ควรจะอยู่ในช่วงอายุของบุคคลที่มีประสบ
การณ์ตามที่กล่าวในจารึกนั้น

ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพง
เพชร^{๑๖} เป็นศิลาจารึกอีกหลักหนึ่งที่ตัวเลข
ศักราชที่ปรากฏในศิลาจารึกไม่ได้ให้เวลาที่มี
การผลิตเอกสารนี้ไว้อย่างแน่นอน

ศิลาจารึกหลักนี้กล่าวถึงปี พ.ศ.
๑๙๐๐ ที่พระมหาธรรมราชาลิไท นำพระ
บรมสารีริกธาตุมาสถาปนาที่เมืองนครชุม
นอกจากนี้ส่วนใหญ่เป็นข้อความสรรเสริญ
พระมหาธรรมราชาลิไท ว่าเป็นผู้ทรงคุณ
ความรู้ทางศิลปวิทยา สืบสายเลือดมาจากพ่อ
ขุนรามคำแหง และสุดท้ายกล่าวถึงรอยพระ
พุทธบาทและศิลาจารึกที่พระมหาธรรมราชา
ได้ทรงสร้างไว้ตามเมืองต่าง ๆ

ข้อความในตอนต้นที่เริ่มบอกศักราช
การสถาปนาพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองนคร
ชุมนั้น ทำให้เกิดการคล้อยตามว่า ศิลาจารึก
หลักนี้ทำขึ้นเมื่อปีที่สถาปนาพระบรมสารีริก

^{๑๖} สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ “หลักที่ ๓
ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร,” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐ
มนตรี, ๒๕๒๑) หน้า ๕๕-๗๓.

ชาติ คือ พ.ศ. ๑๙๐๐^{๑๑} แต่ความตอนท้ายที่กล่าวถึงการประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทเหนือจอมเขาสุมนกฏที่เมืองสุโขทัยนั้น ทำให้ทราบว่ ความเข้าใจแต่เดิมเกี่ยวกับปีที่ผลิตศิลาจารึกหลักที่ ๓ กลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง เพราะที่เขาสุมณกฏที่สุโขทัยนั้น ได้พบศิลาจารึกที่ทำคู่กับรอยพระพุทธรบาท คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๘ ศิลาจารึกภูเขาสุมนกฏเมืองสุโขทัย^{๑๒} ซึ่งเป็นศิลาจารึกที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พระมหาธรรมราชาลิไททรงนำรอยพระพุทธรบาทขึ้นไปประดิษฐานบนภูเขาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๒

เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำให้ทราบชัดเจนขึ้นว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๓ สร้างขึ้นไม่ก่อน พ.ศ. ๑๙๐๒ อันเป็นปีที่ปรากฏรอยพระพุทธรบาทบนภูเขาสุมนกฏ ซึ่งมีการนำมากล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๘ แต่ศิลาจารึกหลักที่ ๓ จะผลิตในปีใด (ภายหลัง พ.ศ. ๑๙๐๒) ก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่ จนกว่าจะได้พบหลักฐานมาเพิ่มอีก

สรุป

เท่าที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาเอกสารที่ผลิตขึ้นในสมัยโบราณ เช่น ศิลาจารึก มีประเด็นสำคัญ ๒ ประการ ทั้ง ๒ ประการต่างชี้ให้เห็นข้อสรุปว่า แม้ว่าศิลาจารึกจะเป็นเอกสารร่วมสมัยที่มีความแม่นยำมากกว่าเอกสารประเภทอื่น แต่ก็ยังพบกับความไม่แน่นอนในเรื่อง “เวลาของการผลิต” ได้ไม่ว่าจะพิจารณาจากวิธีการในการนำเสนอข้อมูล หรือจากตัวเลขที่บอกศักราชที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่เชื่อกันมาแต่เดิมว่ามีความแน่นอนแล้วก็ตาม

สำหรับศิลาจารึกเกี่ยวกับการก่อกำเนิดหรือการทำบุญกุศลนั้น ปีที่ผลิตศิลาจารึกที่ระบุศักราชไว้ในตัวศิลาจารึกจะแม่นยำไม่ เป็นปัญหา แต่ถ้าศิลาจารึกนั้นมีวัตถุประสงค์ในการสรรเสริญบุคคล ทั้งโดยตรง เช่น ศิลาจารึกหลักที่ ๑ และศิลาจารึกหลักที่ ๘๓ หรือมิใช่โดยตรงแต่แฝงอยู่ในเนื้อหา เช่น ศิลาจารึกหลักที่ ๓ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ที่จัดทำศิลาจารึกน่าจะเป็น บุคคลที่อยู่ข้างหลังที่จะเป็นผู้

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๒} สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ “หลักที่ ๘ ศิลาจารึกภูเขาสุมนกฏ จังหวัดสุโขทัย,” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑๑-๑๑๔.

ได้รับประโยชน์จากการผลิตศิลาจารึกนั้น ๆ มากกว่าที่จะเป็นท้าวเจ้าของเกียรติประวัตินั้น ๆ เอง เช่นความนิยมของคนสมัยปัจจุบัน จึงทำให้ความแม่นยำในเรื่องเวลาที่ผลิตคลาดเคลื่อนไปจากที่เราเคยเข้าใจกัน

การใช้เอกสารที่ผลิตขึ้นในสมัยปัจจุบัน เพื่อการศึกษาค้นคว้า ผู้ที่ศึกษาย่อมประเมินค่าเอกสารที่คุณค่าและหรือประสพการณ์ของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของผู้จัดพิมพ์หรือสถาบันที่ผลิต เวลาที่ได้มีการแต่งหรือบันทึก ซึ่งหมายถึงบทพิมพ์หรือบทจดลิขสิทธิ์ และปีพิมพ์ การพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ผู้อ่านสามารถจะตรวจสอบได้โดยง่าย เพราะเอกสารวิชาการสมัยปัจจุบันจะแจ้งสิ่งเหล่านี้ไว้กับตัวเล่มหนังสือ นั้น ๆ เอง ที่หน้าปก หน้าปกใน หน้าแสดงลิขสิทธิ์ หน้าคำนำ เป็นต้น แต่หนังสือโบราณ เช่น ศิลาจารึก จะไม่มีสิ่งเหล่านี้แจ้งไว้อย่างชัดเจน การแจ้งชื่อผู้แต่งและระยะเวลาที่ผลิตเอกสาร ตลอดจนวัตถุประสงค์ที่ผลิต จะแฝงอยู่ในเนื้อหา ถ้าผู้อ่านมีความเข้าใจในธรรมชาติของหนังสือโบราณแล้วก็จะสามารถนำข้อมูลไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพได้ แม้ว่าศิลาจารึกจะเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ แต่มีข้อจำกัดใน

การใช้เช่นกัน ถ้าไม่คำนึงถึงข้อจำกัดเหล่านั้น ก็จะเป็นการนำมาใช้ที่สูญเปล่า

ตัวอย่างต่าง ๆ ที่ยกมาอธิบายในบทความนี้เป็นตัวอย่างที่เสนอเพื่อให้นักศึกษานักเอกสารสนเทศและนักวิชาการรุ่นใหม่สามารถอ่านเอกสารโบราณ เช่น ศิลาจารึกให้เข้าใจได้มากขึ้น เนื่องจากศิลาจารึกเป็นหลักฐานที่นักวิชาการหลายๆ สาขานอกเหนือจากนักประวัติศาสตร์อาจจะต้องศึกษา เมื่อจะศึกษาเรื่องราวในสาขาวิชาของตนในเชิงประวัติ

สำหรับในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษ์และนักเอกสารสนเทศผู้ให้บริการสนเทศก็ต้องรู้จักเอกสารโบราณประเภทต่างๆ ด้วย ต้องสามารถเข้าใจเอกสารประเภทจารึกในแง่การใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลอันดับแรก (primary source) ซึ่งห้องสมุดต้องจัดหาและรวบรวมเอกสารประเภทจารึกที่มีการอ่านและพิมพ์เผยแพร่แล้วในหนังสือหรือวารสารทางวิชาการไว้ เพื่อประโยชน์สำหรับนักวิจัยเฉพาะสาขาที่ต้องการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน บริการสนเทศของห้องสมุดก็มีแนวคิดที่เน้นการช่วยเหลือในการติดตามแสวงหาข้อสนเทศเพื่อการวิจัยแก่รายบุคคล โดยมุ่งให้

๑๖

ผู้ใช้ได้รับผลิตผลขั้นสุดท้ายอยู่แล้ว^{๑๙} ตลอดจน
จนความสามารถที่จะอ่านเอกสารโบราณ
ประเภทนี้ให้เข้าใจ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดเพื่อจะ
สามารถให้บริการสาระสังเขปและครวชนีอัน
เป็นบริการสนเทศประเภทหนึ่ง^{๒๐} ให้แก่นัก
ค้นคว้าวิจัยได้ท้ายดี◎

^{๑๙} นงลักษณ์ ไม่น่าขกจ, “บริการสนเทศ :
ความหมายและประเภท,” วารสารบรรณารักษศาสตร์
๓, ๑ (มกราคม ๒๕๒๖) : ๒๘-๒๙.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

บริษัท ไทยเดินรถ จำกัด

ขอสนับสนุนงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บรรณานุกรม

- นงลักษณ์ ไม่น่ายกใจ. “บริการสนเทศ : ความหมายและประเภท.” **วารสารบรรณารักษศาสตร์** ๓, ๑ (มกราคม ๒๕๒๖) : ๒๖-๓๒.
- ประเสริฐ ณ นคร. “ความเห็นเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหง.” ใน **ผลงานค้นคว้าประวัติไทยและเรื่องของเกลือ (ไม่) เค็ม**, หน้า ๘๑-๘๕. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๔.
(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญเรือง ณ นคร ๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๔).
- _____. **เรื่องประวัติศาสตร์สุโขทัยจากจารึก**. ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- พ.ณ. ประมวญมารก. “ใครปลอมศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑? พ่อขุนรามคำแหง หรือ พระยาไท หรือพระจอมเกล้าฯ.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๑๐, ๓ (มกราคม ๒๕๓๒) : ๖๘-๗๕.
- _____. “ใครปลอม? ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหงหรือพระยาไท หรือพระจอมเกล้าฯ.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๑๐, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒) : ๙๒-๙๗.
- “พระราชดำรัสสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เรื่อง ศิลาจารึกหลักที่ ๑.” **ศิลปวัฒนธรรม** ๑๐, ๖ (เมษายน ๒๕๓๒) : ๒๐-๒๕.
- มนวิภา ไชยพันธุ์. “การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ๒๕๑๖.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘.
- _____. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓.
- _____. คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑**. ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. “หลักการค้นคว้าวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์.” **“วารสารโบราณคดีฉบับปฐมฤกษ์ ๑ (พฤษภาคม ๒๕๐๙) : ๓-๑๒.**